

el sentit del cast. *remanso*, per on el riu fa una recollada o meandre en paratges de poc pendent i aigües relativament lentes (Mequinensa, 1955).

Tornable [Lab.]. *Tornada* «reditus, reversio; remeatus, reductio», Busa-N. 1507; «*tornada del camí sense arribar al lloc on se anava; tornada o restitució del rebut: redditio*», DTo. 1670; en el sentit poètic («versos que tanquen una composició») ja S. XIII, mot comú al cat. i oc. ant. *tornada*: aquí, per a l'ús corresponent al fr. *envoi*, i les seves característiques peculiars — com ara, personatges que s'hi esmenten, diferents dels cantats en el cos de la cançó trobadoresca, i tractats diferentment, veg. Scheludko, *NphilMgn.* xxv, 1ss.; Spitzer, *Roman. Lit-Studien* 1959, 374. *Tornadís* (DAg.). *Tornador* «que s'ha de tornar» PnaVic 15 (DAg.). *Tornadura* (1868, *SLitCosta*).

Tornall [doc. de 1418, Montblanc] «el primer solc, que es fa, a distància, quan són dos els qui llauren un gran tros de terra, i un deixa lloc, per treballar, a l'altre» (DAg.); d'aquí diverses accs. particulars amb el comú denominador d'un espai de terra més o menys limitat o extens, valors amb els quals mostra gran difusió (sovint, amb concreció toponímica, a gran part del territori).

Sobretot a la meitat N. del continental. De vegades 25 amplificant el significat i tornant-lo vague, per a secció extensa del territori adjacent a un poble: en el Penedès: «tot aquest *turnal* ['tot allò'] d'allà dalt ja és de La Llacuna» (Pontons 1955); estenen-se fins al ross. *as turnals* divisió de la partida de Sorribes, pertanyent a Vinçà; la Rega del *Tornall*, Cabestany (1960); i fins al cat. del NO.: a Rialb *lo Tornal* ha quedat englobat dins el casc del poble, i a fora, no gaire lluny al S. hi ha «lo camí del *Tornall*», cap a la Serradora (1959).

Tant o més a les Illes: a Mall. pot ser quasi com 35 'un conreu, un guaret': «han posat fil a l'agulla, i aficada l'arada an aquell *tornay*», AMAlcover (BDLC vi, 173); com a genèric de molts «sementers»: «*as tornai* de sa Civada», p. ex., un dels més anomenats a Solle-ric (1963). A Eivissa es concreta *turnay* en una certa «medida superficial» (PzCabr.), de «trenta passes en quadro» (DAg.). A Menorca «*tornai*: cap de la llaurada, final dels solcs», AFerrer Ginart (*Rond.*, 227), o sigui aprox. 'antana', però Camps Merc. en el centre de l'illa ho descriu al·lurement, quasi com 'llaurada', 45 veg. BDLC (VIII, 241); en el lèxic forestal men. és «el rem de bosc» (*CostManc.* I, 163, § 665) o sigui 'tota la secció del bosc que pot tallar en un any una colla de talladors' (I, 67, § 143).²

Tornallada: *sə tornááda* de Son Mixeta, *sə tornááda* de s'Hort d'en Miretò, per exemple, són noms de senglers sementers de Sineu (1964). *Tornallera* a l'Alt Urgell és el nom de l'antana, antana' (que com no es pot llaurar es cava amb uns arpiots, *turneléra*, Arcavell, 1936).

Atornallar. *Tornellar* expressant d'alguna forma matisada la idea 'arranjar, adobassar': «—Jo us vull trobar / muller: barbuda, / una tenguda / en gran estima / — / De fet la viu / — / tantost fermí / lo maridatge: / aquest potatge / lo capellà / lo *torne-* 60

llà: / fon socarrat, / ell, enganat, / me enganà / ---», JRoig (*Spill*, 4306): sembla haver-hi un poc de joc de mots entre el preparar un potatge (guis que resultà socarrat, agafat, esguerrat) i l'obra d'un torner que fa i esguerra un conjunt de pots o tupins; *tornell*, utensili de cuina (dos inv. Costa de Ponent, 1430, DAg.); *tornellera*=*tornallera*, supra; *atornellar*. *Tornella*.

Tournament [1391, DAg.]. *Tornant*. *Tornejar* 'pendre part en un torneig' (en lloc dels verbs molt més usuals a la nostra E. Mj. BORNAR, JUNYIR (*junta*), JUSTAR) [Bna. 1568]: DAg., que d'altra banda en dóna dos testimonis en les accs. 'circular' 'giravoltar', S. xv i 1617; bal. 'capar, castrar' (eiv., PzCabr.; pastors de llana de Manacor, BDLC VII, 154); en lloc del qual s'usa de vegades en els nostres Pirineus *bistornar*, manllevat del gc. *bistourna* i *best*, aplicat al bestiar (Aran, 1926; Girona «*bistournà*: châttrer les taureaux», Moureau, *Patois de la Teste*); fr. *be(s)tourné* 'castrat, eunuc'. *Tornejadís*. *Tornejador* [1573, DAg.]. *Tornejant* 'el qui pren part en un torneig' 'o en els torneigs simulats de festes populars': «els jocs de la moixiganga, / els passos dels *tornejants*», T. Llorente (*Cartes de Soldat*, v. 53; en *Poesies Triades*, *Coll. Pop. L'Avenç*, p. 80, i un altre p. 62.10). *Tornejadura*. *Tornejament* (Muntaner; *Curial*: DAg.).

Torneig és ja freqüent en català medieval: vegeu la cita de 1307 a TABAL, relativa a Granada (BABL II, 317); «un cavaler --- mot devot a Santa Maria --- con él anava una vegada en un *torneig* él entrà en un monestir --- con hom dixés una missa après l'otra --- él les volc ausir --- tost él volc anar al loc hon volia anar, e vesé cavalers venir que lí comteren que mot maravelosament avia cavalejant en lo *torneig*», *VidesR*, 196v1 (trad. *torneamentum*, 590.33); un noble cat. escriu des de Valladolid, el 1537, descrivint «un *torneig* de minyons» (HAnglès, *La Mús. en la C. de Carlos V*, 83n.). I ja en Llull: «--- La honor de cavalleria, en guerres, e en *torneigs*, en assauts ---», *Do. Pu.* ed. 1906, 204.

Podia ser joc cavalleresc, però també es deia parlant de la guerra de debd: «pocs dies errava que los nostres no haguessen *torneig* gran ab los de la vila», *Jau-me I* (Ag., p. 337); amb variant antiga dialectalitzant *torney*: durant l'ocupació del comtat d'Urgell, a Ponts «*exiren los de la vila, ab hòmens a caval, a torney* --- e brocaren-los entró que-ls enbarraren prop del castell», id. (Ag., 75); «replegam totes les *compaynes* de peons e les atzembles en un toçal --- e los genetz vengren-nos denant, e aquí N'Alabez, ab sa companya --- i xquél-ls a *torneig* e amenà-ls tro prop de nosaltres» a. 1304 (Finck, *Acta Ar.* III, 124).

Crec que és partint materialment de *tornejjar* i *torneig*, a través d'un **torneiolar*, que n'eixí el verb *torniolar*, que usava Verdagner des de jove: «Les rebullentes bromes en aygua y pedra 's fonen, / sa cabellera espolsa lo torp *torniolant*, / y ab soç brams les balenes als de la mar responen / ---», *Atl.* VI, 58c, esborrall de 1867 (canvia per lo *torb desembridat*, en la versió de 1877); i amb aquest sentit el registra el DAg. a Osona Sud: «fer *torniols*, dar *vueltas*» (*la rufaca*